

19-én, a kollektivizálás elleni nyáradtói megmozdulás részeseként.

Kovrig János Sámuel – nyáradtói csoport. Született: Nyáradtó, 1905. szept. 4. Gazdálkodó. Letartóztatták 1959. szept. 19-én. A kollektivizálás elleni nyáradtói megmozdulásban résztvevők ügyében állították bíróság elé.

Melik Mária Született: Maroskece, 1908. jún. 13. Háztartásbeli. 1957. máj. 23-án helyezték vád alá fajgyalászás vádjával. A vádirat szerint 1948-ban már volt elítélve ugyanezért.

Puskás Attila – Puskás-csoport. Született: Kolozsvár, 1931. aug. 9.

Életútja: Középiskolát szülővárosa Piarista Főgimnáziumában és az Ady-Şincsei Fiúliceumban végzett (1950); Veres József író és geológus osztálytársa; egyetemi diplomát a Bolyai Tudományegyetem Természettudományi Karán szerzett (1954). Tanári pályáját a csíkszépvízi általános iskolában kezdte (1954–55), majd tanított a csíkszeredai vegyes líceumban (1955–58), ahol kezdeményezésére komoly művelődési élet indult el. A diákok bevonásával színdarabokat, irodalmi eseteket, a helyi rádióban történelmi megemlékező műsorokat rendezett. Mivel ezt a tevékenységet a kommunista pártvezetés és a főtanfelügyelő politikai jellegük miatt elítélte, 1958 nyarán Csíkdánfalvára helyezték. 1959. máj. 12-én öt tanártársával és öt diákkal együtt letartóztatták, és öt magát „a társadalmi rend elleni felforgató tevékenység”, valamint „tiltott írások terjesztése miatt” (ez utóbbi vád tulajdonképpen egy saját '56-os versét jelentette) fővádlottként húsz év kényszermunkára ítélték. 1964. augusztus 3-án szabadult általános

közkegyelem révén. Szabadulását követően sokáig csak kereskedelmi munkahelyeket tölthetett be, majd a Kovászna megyei mezőgazdasági igazgatósághoz tartozó növényvédelmi felügyelőség biológusa-, illetve főbiológusaként a növényvédelmi előrejelzést irányította, nyugalomba vonulásáig.

1990 után újra politikai tevékenységbe kezd. Három éven át az RMDSZ Kovászna megyei szervezetének alelnöke, a 2000–2008 közötti két törvényhozási ciklusban Sepsiszentgyörgy városi tanácsának képviselője volt. A Volt Politikai Foglyok Szövetsége Kovászna megyei szervezetének alelnöke. 1956-os helytállásáért a Magyar Köztársaság elnöke „A hazáért és a szabadságért” emlékéremmel tüntette ki (1991). Később (2004) megkapta a román államtól az „Antikommunista Ellenállásért” elismerő oklevelet, 2008-ban pedig a Sólyom László magyar köztársasági elnök által adományozott Magyar Köztársasági Arany Érdemkeresztet. 2010-ben Sepsiszentgyörgy „Pro Urbe” díjjal ismerte el a városért végzett tevékenységét.

Munkássága: 1969-től közölt tudományosnepszerűsítő írásokat. *A Hét, Dolgozó Nő, TETT, Megyei Tükör* munkatársa. 1972-ben Berde Áron-díjat nyert ökológiai jellegű, környezetvédelmi tanulmányaiért. Állandó előadója volt a Pro Natura táboroknak. A Kriterion Téka-sorozata számára szakértőként válogatást és fordítást készített a nagy francia rovaranos, Jean Henri Fabre írásából, valamint Pasteur biokémiai, mikrobiológiai szakmunkáiból. Meghatározta a bukaresti Központi Előrejelzési Intézet és több megye lepkegyűjteményeit, és több száz fajjal rendelkező rovargyűjteményt állított össze a Kovászna megyei Növényvédelmi Felügyelőség számára. 2008-ban közreadta édesapja, Puskás Lajos börtönnaplóját, „*Más jövőt*

álmodtam” címmel. A *Háromszék* napilap és a Nemere hasábjain sorozatokban foglalkozik a gombaismeret, gyógynövényismeret, valamint a gyomnövények és káros rovarok elleni védekezés kérdéseivel. A *Pro natura* gyűjteményben (1995) *Kímélnünk kell a rovarokat is* című tanulmányával szerepel.

Önálló kötetei: *Barátaink és ellenségeink, a rovarok* (Bukarest: Tud. és Encikl. Kiadó, 1975),

Rovargyűjtők könyve (Kolozsvár-Napoca: Dacia, 1976), *A fenyők birodal-*

mában (Kolozsvár: Tinivár, 1997), *Növényvédelmi ABC* (Sepsiszentgy., 2000) (Forrás: Wikipédia)

Általános források:

1. *1956 Erdélyben Politikai elítéltek életrajzi adattára 1956–1965*, Szerkesztette: Dávid Gyula (Polis Könyvkiadó, Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2006)

2. *Tófalvi Zoltán Az 1956-os magyar forradalom visszhangja Erdélyben*

3. *Tófalvi Zoltán: A Magyarországon kivégzett 1956-os erdélyi mártírok.*

Folytatjuk

Dr. Sasvári László

A „Merza-napló”-hoz

A műfaját tekintve: családrege. Szeretem a családregeket. Ez azonban szerkesztésében nem „igazi” regény: elkezdett s bevégezett cselekménnyel, szereplőkkel, leírásokkal. Szerkezetileg összetett. Némiképp Szabó Magda „Régimódi történet” című családregejét juttatja eszembe. Nézzük először a címet! Merza – jeles erdélyi örmény-magyar; kishazánkban: magyarörmény, ágas-bogas család. Szongott Kristóf szerint a perzsa eredetű név herceget jelent. (A 2010-es budapesti telefonkönyvben 10 ilyen nevű előfizető szerepel!) Nézzük mennyiben napló!

Szerkezetileg több részből áll. Az első része egy hadifogoly napló. Mozaikszerű az események leírása. (Néha jó volna egyes idegen szavakat megmagyarázni, pl. pleni=fogoly, hadifogoly.) Sok „hihetetlen” hangzik el az életükből. Vállalkoztak! Igazából úgy értem meg ezt a hadifogoly életet, hogy ismerem a két világháború közti könyvsikert: Markovics Rodion „Szibériai

garnizon” című könyvét. Azután további fejezetek. Közben írásmásolatok meg fényképek. A szövegben megtaláljuk ezek magyarázatát, de könnyebb lett volna képaláírással. Arról nem is beszélve, hogy a szövegben vannak utalások olykor egyes képekre, de azok mintha nem lennének mellékelve. A „fülszöveg” montázsok nevezi az írás műfaját. De nagyon sok esemény van a való életből. Egyet érdekességként: a gyerekek az ebédeken – vacsorákon külön hokedlin étkeztek. Ilyen élményem van nagyszüleim háza tájáról. Sok emberek közötti problémát ismerhetünk meg a nagybetűs Életből. (S itt eszembe jut az „Életképek” című tévésorozat, melyet már párszor újra sugároztak [s nincs befejezve!]. Ez a Merza-napló is hozzá hasonló.)

Mennyiben örmény? Nem sokban! Emeltetés történik arról, hogy örmény-magyar család, a Merza név eredetéről, s arról is, hogy a főhős Merza István, előrelátó, takarékos ember volt és ez örmény tulajdonság.

Ezt többször is hangsúlyozzák! Az Egyházmegyei Takarékpénztár jászberényi fiókjának volt az igazgatója. (Ma elképednék egy ilyen nevű bankon. Pedig volt! Magam is emlékszem a gyöngyösi fiókjára. Egyébként a névben az egri egyházmegyéről van szó!)

A könyv 2014-ben jelent meg Budapesten, a Fővárosi- és a II. kerületi Örmény

Önkormányzat is támogatta megjelenését. Írója Doboss Gyula, ezzel is emléket állítva felmenői örmény-magyar ágának, érintve az Élet sok – megoldandó – problémáját. Egyébként ő, Merza István unokája. Jó lett volna – akár Függeléként – egy családja, mely segíti az eligazodást.

Doboss Gyula: A Merza-napló (Magyar Napló, Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2014)

Bakó Zoltán

Önszerveződő erdélyi nemzetiségek

Marosvásárhelyen hagyománnyá vált az ősszel megrendezésre kerülő örmény kultúra napja, amely művészeti, irodalmi és történelmi témakörökkel jelentkezik, nem csak magyar-örmény vonatkozásban. Szó esett így nem csak az örmények, hanem a szászok, a zsidóság, a székelység önszerveződéséről is a nagy érdeklődésre számot tartó előadásokon.

A Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület (MÖMKE) immár negyedik éve minden őszi megszervezi az örmény kultúra napját Marosvásárhelyen. Idén ezt október 11-én, szombaton tartották meg a Kultúrpalota kistermében, rangos előadók részvételével. Amellett, hogy bemutatásra került az erdélyi magyar-örménység több mint három évszázados múltjának, kultúrájának, hagyományainak bemutatása, idén több erdélyi nemzetiség életéből, szellemi és művészeti értékeiből nyújtottak válogatást az egész termet betöltő hallgatóságának az Együttélési modellek a történelmi Erdélyben a román, örmény, szász, zsidó közösségek körében című előadássorozat keretében.

Az 1600-as évek utolsó harmadában érkeztek Erdélybe az első örmény telepesek, akik az üldöztetés elől menekülve lettek

Örmények a Kultúrpalotában. Érdekesítő előadások

otthonra I. Apafi Mihály fejedelem éleslétésének, gyakorlatias szellemének, s nem utolsósorban vendégszeretetének köszönhetően. Az első letelepülési helyeik Besztercén, Gyergyószentmiklóson és Szépvízen voltak, ezután alakultak ki az örmény szabad királyi városok, Szamosújvár, Erzsébetváros, s később szóródtak szét nagyobb községekbe kompakt örmény csoportok, mint amilyen a maroszeiki Petele is volt.

A MÖMKE elnöke, *Puskás Attila* köszöntője és bevezető előadása után a meghívott mutatták be a témával kapcsolatos előadásait. *Garda Dezş A Compania és a Mercantile Forum, mint az örmény önszerveződés alapintézményei* címmel érkezett a magyar-örménység sajátos intézményrendszeréről.

A románok 19. századi kulturális autonómiatörekvéseiről szóló, *Cornel Sigmirean* által írott tanulmányt a szerző más elfoglaltsága miatt *Kálmán Attila* olvasta fel. *Pál Antal Sándor* „A székely közösség önszerveződése” című előadását – mint minden alkalommal – nagy érdeklődéssel követte a hallgatóság. Az erdélyi szászok történelmének egy jelentős – és hosszú időtartamú – szakasza, a szász *Universitas (1690–1876)* jelentőségéről és fontosságáról *Kálmán Attila* érkezett. *Zsidó szervezetek a történelmi Erdélyben* címmel *Spielmann Mihály* történész-levéltáros tartott igen érdekes előadást, amelyben a marosvásárhelyi szervezetek, egyletek életébe is betekintést nyújtott.

Az előadások között rangos fellépők szórakoztatták a hallgatóságot: a *Maros Művészegyüttes* táncosai, énekelt *Aszalos Enikő*, zongorán játszott *Szőnyi Márta* és *Szakács Mária Magdolna*, majd a rendezvény végén *Kecskés Ávéd Erika*, a kolozsvári *Gheorghe Dima* Zeneakadémia hallgatója egy Bach-művet játszott el azon a meseterhedgűn, amelyet a MÖMKE által szervezett gyűjtés eredményeként kapott nemrégiben.

Az idei rendezvény fővédnöke *Varujan Pambuccian*, a romániai parlament képviselője és *Turgyán Tamás*, a magyar Országgyűlés örmény szószólója volt. (*Székelyhon.ro.* – 2014. 10. 14.)

Moravcsek Mária

„A hazáért mindenkor, mindenre kész vagyok”

Ittebei és eleméri Kiss József hadnagy, vadászpilóta

(3. rész)

Első bevetésének életveszélyes történetét meg se írja Irmának, egyik megfigyelőtisztje, *Boksay Antal* őrizte meg számunkra. Fenn a levegőben az erős légáramlatok eltepték a kormányozható huzalokat, és elszakadt a szármacsúró is. Csak motorral és oldalkormányal, folytonosan bukácsolva ért le a földre. Félelmetes a gondolat: mi történik, ha a csapkodó huzalok végighasítják a szárnyakat?

Ezeknek az 1916. május-júniusi leveleknek a hátterében a monarchia nyári, támadó tiroli hadművelete áll. Az osztrák-magyar repülőszázadok a hadművelet mindkét szakaszában jelen vannak. Felderítő, bombázó és tüzérséget irányító szerepben.

Kiss egy Brandenburg-felderítőgépet vezet Mögötte a megfigyelőtiszt, aki

fényképez, a gépfegyvert kezeli (a pilótának még nincs), vagy a bombát zsinóron lógatva kézzel céloz. Munkájának sikere a pilóta rátermettségétől, manővereitől függ, ő ad módot mindenre, tehát az eredmény az övé is.

A támadás kezdete után két héttel levél megy Pozsonyba.

„Eddig 6 repülésem van az ellenség fellett. ... 20-án Schio pályaudvarát bombáztam, ugyanakkor a Zúgna Torta állásait sikerült lefényképezniünk. ... 21-én reggel Peribe indultunk 3 géppel, egyenként 4x10 kg bombával.” Délután is sikeresen bombázzák az Etsch melletti Peri városát: „három telitalálat, egy nem robbant.” Majd ellenséges gépek tűnnek fel. Nem baj, „neki az első Formának!” Az megszökik, de valamivel később két másik géppel visszatér,